

A NEMZETŐRSÉGI ZENEKAROK ÉS ZENÉSZEK PEST-BUDÁN 1848-BAN

Tanulmányunkban a fővárosi nemzetőrség zenekarainak és zenészeinek 1848. évi tevékenységét mutatjuk be, különös tekintettel a budai 1. nemzetőr zászlóalj zenekarának szervezésére. Az utóbbi az egyik legjobban dokumentálható folyamat az ország számos pontján alakított nemzetőrségi – korabeli szóhasználatban gyakran előforduló – bandák közül. Bár Karch Pál az 1848-as Pest-Buda katonazenéjéről írt alapvető kismonográfiájában érintette a témát, ő inkább a hivatásos seregek katonazenekaraira, illetve a korban született indulók történetére, Tari Lujza pedig a zenekarok által játszott művekre helyezte a hangsúlyt.¹

A nemzetőrségi zenekarok nem voltak előzmény nélküliek az országban. A nagyobb – jellemzően szabad királyi városokban – már a forradalom előtt akár évszázadokkal korábban is szerveződött polgári őrség, helyesebben ennek előzményének tekinthető lövészegyletek.² A települések számára a polgári őrség léte önmagában is a városias jelleg bizonyítéka volt, közülük jó pár pusztán reprezentatív célból született meg.³ Ezen jellegét és funkcióját tovább erősítették a hozzájuk tartozó zenekarok, amelyek általában csak a polgári őrség parádéira, ünnepekre álltak össze, de az ehhez kapcsolódó ismétlődő jelenték a forrásokban egyértelműen az őrsereghez sorolta őket. A XVIII. század végén a soproni polgárőr alakulatok mindegyikének külön-külön zenekara volt. Szegeden 1809-ben a polgári őrség „török muzsika szóval” fogadta a nádort. A zombori polgári őrsereg lövészszázada ugyanebben az évben 12 fős zenekarral rendelkezett, de a nagybányaiaknak is volt hangászkarja. A szabad királyi városok polgári őrseregeiről 1811-ben készült kimutatás alapján a fentiekén túl Temesvár, Pécs, Pozsony, Szatmárnémeti, Szabadka, Székesfehérvár, Sopron és Újvidék alakulatai mellett is találhatunk zenekarokat.⁴ A pápai polgári őrseregnek 1812-től már biztosan volt zenekara és a „magyar fegyveres polgárság zenekara” 1848. május 26-án beolvadt az alakuló új nemzetőrségbe.⁵ Egerben a reformkorban a német lövészeknek volt saját hangászkaruk.⁶ Székesfehérváron 1843-ban élelt újjá a polgári őrség, amely egy korabeli litográfia szerint zenekarral is rendelkezett. 1847-ben elrendelték, hogy az új, alkalmas polgárok, akik nem akartak beállni, 20 pengő forintot, az alkalmatlanok pedig változatlanul 5 pengő forintot fizessenek, amelyet a zenekar segélyezésére kellett fordítani.⁷ A nem sokkal később nádorrá választott István főherceget

¹ Karch 1983.; Tari 1998.; Tari Lujza: A szabadságharc népzenei emlékei: <http://48asdalok.btk.mta.hu/>. (A letöltés időpontja: 2018. január 18.) Készülő nagyobb lélegzetű tanulmányunkban részletesen bemutatjuk a katonazenekarok szerepét a szabadságharc idején.

² Molnár 1992. 95–117. o. A legkorábbi példa Soproné 1532-ből. A forrásokban sokféle formában előforduló szervezeti elnevezésektől eltekintve tanulmányunkban a szabadságharc előtti polgárok által alakított őrsapatokat polgári őrségnek nevezem.

³ Simon V. 1991. 14. o.

⁴ Molnár 1992. 96–119. o.

⁵ Horváth 2016.

⁶ Bárdos 1987. 191., 236. o.

⁷ Kállay 1988. 258. o.; Bárdos 1933. 11. kép.

1847-es országjárásán Aradra érkezve nemcsak az ulánus ezred zenekara fogadta, hanem a magyar, illetve a német őrhadak zenekarai is.⁸ A szegedi polgári őrségi zenekar 1848-ban arra panaszkodott Szeged Város Állandó Bizottmányának, hogy a „mostani ünnepek alkalmával szokott kerestetől el lévén zárva,” vagyis olyan sokat zenélnek, hogy rendes foglalkozásukat nem űzhetik. A megfogalmazás sejteti, hogy már korábban is a polgári őrség égisze alatt zenéltek. A Bizottmány március 20-án kárpótlásul 80 forintot fizetett nekik. Ugyanaznap egyébként a zenekar fáklyásmenetben kísérté a polgári öröket.⁹ Győrben a kék egyenruhás és vörös csákós polgárőrség 1847-ben új zenekart szervezett pesti, prágai és bécsi katonazenészekből, akik április 19-én játszottak először közönség előtt V. Ferdinánd király születésnapjának győri ünnepségén, amelynek színvonala a zenerajongó krónikást, Ecker Jánost is lenyűgözte. A banda a nyár folyamán minden héten térzenét adott. A zöld egyenruhás és fekete csákós polgári vadászok pedig Köppel karnagyot öltöztették be, de az ő zenekaruk kevésbé varázsolta el Eckert. Amikor október 6-án István főherceg Győrbe érkezett, a tiszteletére adott fáklyásmenetet a vörös és a fekete csákósok zenekarai felváltva kísérték.¹⁰

A nemzeti őrseregről szóló 1848. évi XXII. törvénycikk szentesítése előtt közvetlenül 25 településről ismerünk biztosan polgárőrségeket.¹¹ A polgárőrségek a forradalmat követően nemzetőrséggé alakultak át, zenekaraikkal együtt,¹² sőt, az újonnan születő nemzetőrségi alakulatok – legalábbis a nagyobb településeken – igyekeztek maguknak saját zenekart szervezni vagy tartani. A költségek miatt azonban általánosabb volt, hogy csupán alkalmilag fogadtak fel helyi zenészeket, például zászlószentelésre, hadjáratra való induláskor a búcsúzásra, vagy akár magára az egész hadműveleti időszakra.

A polgári őrseregeknél, illetve a nemzetőrségeknél szolgáló muzikusok sok esetben más zenekarokból érkeztek: egyházi-, katona-, vagy cigányzenészek voltak, illetve helyenként színházi alkalmazottak. Jellemző, hogy a fenti kategóriák között lehetett és volt is átjárás: a katonazenészek gyakran felléptek templomokban vagy színházakban, a magyar katonazenészek között is voltak cigány származásúak.

A fővárosi polgári őrség zenekarai

A pesti és a budai polgári őrség 1751-ben zenével, dob- és trombitaszóval fogadta a városba látogató Mária Teréziát. Ismereteink szerint ez volt a szervezet első parádéja is egyben.¹³ A XIX. század első felében a pesti és a budai polgári őrség is rendelkezett egy-egy zenekarral, ahogy a dinamikus fejlődő városhoz illő is volt. 1844-ben a pesti polgári őrség megújításakor a tisztikar saját költségén gondoskodott a zenekar öltöztetéséről és hangszereinek beszerzéséről. A zenekar igazgató karnagya hadnagyi rangban a városzerte híres Morelly Ferenc volt, és a 30 főből álló zenekart Schlick Henrik zászlóalj fődobos irányította.¹⁴ A „pesti polgári magyar őrhad” segélydíj intézetet hívott életre,

⁸ *Életképek*, 13. sz. (1847. szeptember 26.) 387. o.

⁹ G. Tóth 2000. 10. o.

¹⁰ Győr 1847–1850-ben 1973. 22–42. o.; *Hazánk*, 49. sz. (1847. április 20.) 194. o. és 74. (1847. július 27.) 173. o.

¹¹ Simon V. 1991. 13–14. o.

¹² *Urbán* 1973. 18. o.

¹³ *Zoltán* 1963. 70–76., 166.

¹⁴ *Weil* 1845. 32. o.; *Karch* 1983. 12. o.

amelynek céljából 1846. április 19-én, V. Ferdinánd születésnapján, jótékonyági estélyt rendeztek a budai őrhad zenekarának együttműködésével. December 8-án újabb estélyt tartottak, ahol Morelly mint a „polgári magyar gyalog őrsereg karmestere” szerepelt, de játszott a „német polgári őrhad” két zenekara is, amelyek azonban „körültekintő óvatossággal megtartoztatták magokat a magyar daraboktól.”¹⁵ Szokoly Viktor szerint a pest-budai polgárőrségnek ráadásul lovasbandája volt.¹⁶ A „pesti lövész testület” egyik érve a nemzetőrségbe való beolvasztásuk ellen éppen az volt 1848-ban, miszerint tetemes költséggel egy zenészkart is működtettek.¹⁷ A magyar lövészegylet zenekara civil és színházi zenészekből állt össze. 1846-ban a német lövészcsapat az 5. tüzérezred zenekarát bérelte ki egy alkalommal, máskor pedig a redoutban tartott zeneestélyen a „német polgári őrhad” két – valószínűleg bérelt – zenekara is játszott.¹⁸ Ács Tibor 2015-ben megjelent tanulmánykötetének hátsó borítóképén Lenhardt Sámuel színezett rézmetszete látható, amely a pesti magyar polgári őrség szemléjét ábrázolja 1847-ben. A kép középpontjában jól látható a zöld mentébe és piros nadrágba öltözött őrségi zenekar a karmesterrel együtt.¹⁹

A fővárosi nemzetőrség zenés megjelenései

A fővárosi nemzetőrség spontán és önkéntes szervezése már lényegében március 15-én megindult azzal, hogy a pesti Közcseudi Bizottmány a katonaság helyett a pesti polgári őrség által biztosította az éjszakai rendet, és erre felszólította a budai oldalt is. Ezen kívül a választmány intézkedett arról is, hogy a pesti polgári őrsereg létszámát 1500 főre egészítsék ki, „s mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesítsék.” Másnap megindult a testület tényleges szervezése.²⁰

Amikor az országgyűlés küldöttsége március 19-én Pestre érkezett, már közel 4000 nemzetőr állt fel a díszszemlére, egy héttel később pedig már számuk megegyezett a városban található sorkatonaság létszámával, bár nyilvánvalóan képzettségben, fegyelemben és a fegyverek minőségében jócskán elmaradtak mögöttük. Március 22-én megtörtént a budai polgári őrség és a nemzetőrség összeolvadása is. Az utóbbi esetében, mivel a nemzetőrségi tagok nagy része jómódú polgár volt, ezért nem is nagyon kaptak a központi fegyverekből, hanem azt maguknak kellett beszerezni. A budai nemzetőrség számára Jakab István egy harci dalt is szerzett, amely március 30-án jelent meg nyomtatásban. Az „Ős Buda gyermeke, fel szaporán” kezdetű dal rendkívül népszerű lett a szabadságharc alatt.²¹

A fővárosi nemzetőrség kiképzése is megindult hamarosan, amelynek kulcsfigurája Gál Sándor székely határőrezredbeli hadnagy volt. Gál rendkívül gyorsan elkészítette a nemzetőrség magyar–német kétnyelvű ideiglenes oktatási, gyakorlati és szolgálati sza-

¹⁵ *Budapesti Híradó*, 370. sz. (1846. április 16.) 250. o. és 370. sz. (1846. december 8.) 580. o.; *Hetilap*, 100. sz. (1846. december 15.) 1636. o.

¹⁶ *Szokoly* 1861. 10. o.

¹⁷ MNL OL H 92. 959. Pest, 1848. június 17.

¹⁸ *Karch* 1983. 88. o.; *Hetilap*, 100. sz. (1846. december 15.) 1636. o.

¹⁹ *Ács* 2015.

²⁰ Források Budapest múltjából 165–166. o.; *Urbán* 1973. 13–16. o.

²¹ *Szász* 1877. 16. o.; „Fényesebb a láncnál a kard.” 1999. 177. o.

bályzatát, amely már április közepén megjelent, ráadásul 10 ezer példányban. A kiadvány megteremtette az egységes kiképzés elméleti háttérét.²²

Az első, témánk szempontjából fontos zenetörténeti említés is 1848. március 19-éről való. Ezen a napon, délután 5 órakeresztül fel a pesti nemzetőrök „6ik osztálya”, amelynek élére Pulszky Ferencet választották meg. Ezt követően a Szabadság téren szemlélt tartottak a nemzetőrök felett, ahol három zenekar játszott a Rákóczi-indulót.²³ A pesti nemzetőrök egyik százada a Farkas Józsi²⁴ vezette úgynevezett párisi cigányok tagjaiból egészítette ki zenekarát 1848. március végén. A *Pester Zeitung* tudósítása szerint ráadásul ezek a zenészek korábban évekig a győri polgárőrök zenekaraként tevékenykedtek.²⁵

1848. március 26-án délelőtt a Nemzeti Múzeum kertjében a pesti nemzetőrök tábori misét tartott, ahova zenészek mellett vonultak be. Ugyanaznap, Szemere Bertalan Pestre érkeztek a nemzetőrök fáklyás zenével tisztelte meg őt és társait, amely az első, nemzetőrök által adott zenés tisztelés volt. A beszédek követően a tömeg a két „polgárőrségi” zenekar zenéje mellett vonult a Szabadság térre.²⁶ Ettől kezdve jól látható, hogy a nemzetőrök zenekaroknak igen erős reprezentációs szerep jutott. A budai nemzetőrök zenével tiszteltek a miniszterek és a központi választmány előtt április 1-jén.²⁷ Két héttel később, április 14-én a pesti és budai nemzetőrök a Duna-parttól a miniszterelnök szállásáig díszőrséget adtak a kormány megérkezésének tiszteletére. A hajón befutó kormány érkezését budai ágyúörgések jelezték, majd „harsogtak azonnal a tárokat, zúgtak a dobpergések” és az őrség elfoglalta helyét. A hosszúra nyúlt várakozás és ünneplés végén a nemzetőrök tábori zenére vonult el a miniszterelnök szállása előtt.²⁸ Amikor István nádor április 18-án Pestre érkezett, a pesti és a budai polgárőrök vonult ki tiszteletadásra. A pestiek zenekara – sokak nemtetszésére – a Habsburg-főhercegnek kijáró Gott erhaltét, a császári indulót játszott. A *Marczius Tizenötödike* szerint viszont az egyik banda a megérkezés előtt a *Marseilles*-t játszott, amire dacból volt a császári himnusz a válasz.²⁹

Az áprilisi törvényeknek megfelelően szervezett nemzetőrök központi megszervezése április 20-án kezdődött meg. A fővárosi nemzetőrök alkotta Pest megye első hat zászlóalját. A nemzetőrökre alkalmas polgári lakosság számának megfelelően Budán két – az 1. és 2. –, a pesti oldalon pedig négy – a 3–6. – zászlóalj szerveződött.³⁰

A zenekarok alkalmazása nem szakadt meg az átszervezéssel. Pesten 1848. június 24-én az 1. és a 2. honvédszászlóalj búcsúztatására az Erzsébet téren külön felhívás nélkül megjelent a város összes zenekara, valószínűleg a nemzetőrök is, és az imát követően egyszerre zendítettek rá a Rákóczi-indulóra. A csapatok elvonulását is zenével kísérték.³¹

²² Urbán 1973. 13–16., 24–26. o.; Gál 1848.

²³ Jelenkor, 36. sz. (1848. március 21.) 142. o.

²⁴ Farkas József cigányprimás a pesti önkéntes zászlóalj toborzásakor tevékenykedett, majd azzal együtt az aldunai sereghez küldték, ahol 14 tagú bandájával zenélt a szenttamási, a verbászi utcákban, de vannak adatok arra nézve is, hogy a kápolnai csatában is részt vett. Marosi 1994. 56. o.

²⁵ Idézi: Sárosi 2004. 75. o.

²⁶ Jelenkor, 38. sz. (1848. március 30.) 137. o.

²⁷ Hazánk, 45. sz. (1848. április 2.) 159. o.

²⁸ Pesti Hírlap, 32. sz. (1848. április 17.) 342. o.; Hazánk, 49. sz. (1848. április 20.) 194. o.

²⁹ Splény 1984. II. 18. o.; Marczius Tizenötödike, 25. sz. (1848. április 19.) 4. o.

³⁰ Pest-budai nemzetőrök 2001. 15–17. o.; Urbán 1973. 49–51. o.

³¹ Egressy 1893. 11–12. o.; Urbán 1963. 424. o.

Július 5-én reggel az országgyűlési megnyitó alkalmával a pest-budai nemzetőrök zeneszóval vonultak végig a városon a királyi palotától a Redoutig. A megnyitáskor érthető módon felcsendült a Gott erhalte is.³²

A fenti adatok arra utalnak, mintha a nemzetőrség szerződött zenekarokkal rendelkezett volna, de egyes forrásrészletek azonban arra intenek, hogy óvatosan kezeljük a ténylegesen a nemzetőrséghez tartozó zenekarok tényét, illetve számát. Kovács György ezredes, a budapesti nemzetőrség főparancsnoka például 1848. július 28-án arra utasította a fővárosi nemzetőrzászlóaljkat, hogy „a zászlóaljok a zászló felszentelése ünnepélyén zenével kívánnak megjelenni, tehát célszerűnek találhatik, hogy két zászlóalj együtt egy zenekart fogadjon, így például a III. és IV-ik, V. és VI., végre a huszárok egyet külön.”³³ Vagyis a korábban említett zenekarok között alkalmilag fogadott bandák is lehettek.

A zászlószentelési ünnep tervezete szerint a Vérmezőn felsorakozott nemzetőrség felállítását követően a „dobosok illető zászlóaljaik elébe vezéreltetnek, hol is azok egyszerre gyűl[ke]ző zajt (Vergatten) és pihenőt (Rast) dobolnak, de minden ily dobjel után zenehang következik, mire a dobosok illető helyikre visszatérnek”, majd Nádossy Sándor őrnagy az új zászlókkal megérkezve, azokat egy asztalra helyezi, a fegyvert lábhoz parancsolja, mire minden zászlóaljnál „templomjel”-t kellett doboltatni. A nádor és a miniszterek fogadása zászlóaljkénti tisztelgés és „folyékony zenehang”, valamint a gránátos induló doboltatása által történt. A gránátos indulót menetben csak a gránátos csapatok dobolhatták, illetve ritkán adományozott kitüntetésként más egységek is megkapták erre a jogot. Rajtuk kívül más alakulatok ezt csak kizárólag magas rangú előljárók tiszteletere játszhatták. Az egyházi prédikációt követően a „Glória kezdeti tisztelgést dob- és zenehang kíséri, az Evangélium kezdetével a zászlók asztalra tétetvén, a törzs- és főtisztek kardot húznak, az őrmesterek pedig az új zászlót felemelik, melyre szinte tisztelgés, dob- és zenehang következik, azután vállzás és kardbedugás.” A zászlószentelés után a törzs- és segédtisztek lóra ültek, és a „főparancsnok vezényletére tisztelgés, dob- és zenehang” következett. Az eskütételt követően a zászlókat zeneszóval vitték a zászlóaljokhoz. Az elléptetés az Erkel Ferenc által szerzett Hunyadi László indulójára történt.³⁴

A budai 1. (Pest megyei) nemzetőrségi zászlóalj zenekarának szervezése

Forrásaink szerint a budai 1. (Pest megyei) nemzetőrség professzionális és állandó katonazenekart akart szervezni magának. Miért kellett egy nemzetőr zászlóaljnak zenekar, amelyet a korabeli szokásoknak megfelelően az alakulat tagjainak, de legalábbis a tiszteknek kellett eltartaniuk? A fővárosi lokáció nemcsak rendvédelmi feladatokat jelentett, hanem reprezentációs terheket is rótt az itteni zászlóaljakra, melynek egyik fontos és látványos eleme a képzett, jól működő és esetleg állandó (katona)zenekar, amely a felvonulásokkor, állami eseményeken, mint például egy országgyűlési megnyitón, egyházi ünnepeken stb. megfelelő színvonalon teljesíti ilyen tárgyú feladatait is. Fentebb már láthattuk, hogy valóban megszapordtak ezek az események, és a magyar országgyűlés

³² Gelich 1883. I. 77. o.; *Marczius Tizenötödike*, 42. sz. (1848. július 5.) 5. o.

³³ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 146. Közli: Pest-budai nemzetőrök 2001. 192. o.

³⁴ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 252. Közli: Pest-budai nemzetőrök 2001. 188–191. o.; *Karch* 1983. 31. o.

fővárosba költözése, illetve békeidőszakban feltételezhető permanens működése állandó kihívásokat jelentett volna. A régmúltból gyökerező hagyomány is természetes igénnyel jelentkezhetett, miszerint a budai nemzetőröknek saját bandája legyen. A budai vagyonos polgárok elméletileg könnyen finanszírozni tudtak volna egy zenekart, amely egyfajta státuszszimbólum is volt, hiszen egy professzionális zenekar fenntartása valóban komoly költséget jelentett.

Megjegyzendő, hogy az ezred alapon szerveződő császári haderőben a hagyomány szerint az ezredek tartottak fent saját zenekarokat a zászlóaljok alapján szervezett magyar honvédseregben, illetve a nemzetőrségnél a zászlóaljok törekedtek bandák kiállítására, amelyre azonban a rövid idő és a háborús körülmények miatt tartósan csak kevés alakulat volt képes a szabadságharc folyamán.

Mindenetre a budai nemzetőrök 1. zászlóaljának parancsnoka, nemeskéri Kiss Miklós őrnagy rendkívül ambíciózusan fogott hozzá egy zászlóalji zenekar felállításához. Kinevezése után egy hónappal, 1848. július 6-án kiadott rendelete leszögezte, hogy „a zenekar felállítására elkerülhetetlenül szükséges előlegesen tudni, mennyire mehet az összejövendő pénznek tömege: 1.ször A százados uraknak ezen idezárt aláírási íveket azon megjegyzéssel küldöm át, minden erélyességüket oda irányozzák, miszerint minél több aláírókat habár nem nemzetőrököt is szerezzenek. 2. mivel a zenészek létrejövetele azt kívánja, mielőbb határozás történjen iránta”, az aláírási íveket július 13-án be kellett szolgáltatni.³⁵ Július 17-én pedig arra szólította fel a századparancsnokokat, „ha [századaikban] nem találkoznak-e kebelükben a fúvó zenészetben jártas egyének, kik a rendszer szolgálat helyett, mint zenészek szolgálának, s magokat jeneszer megszerzésére s a leendő zene gyakorlatokra szigorú pontosságali megjelenésre eleve köteleznék”. Vagyis a zenészek mentesültek volna az őrszolgálat alól. A századosoknak ezt a listát is Kissnek kellett volna megküldeniük,³⁶ akik azonban elmulasztottak eleget tenni a fenti utasításoknak, ezért július 24-én megdorgálva őket felhívta arra a figyelmet, hogy az aláírási ívek a költségvetés megtervezéséhez szükségesek.³⁷ Végül lassan csordogálni kezdtek az aláírási ívek. A 4. század aláírói kötelezték magukat, hogy az aláírt segélyt három évig fizetni fogják, de aki elköltözik, annak természetesen megszűnik a kötelezettsége. Itt 65-en írták alá, és évenkénti összegnek 86 forint 40 krajcárt ajánlottak fel, illetve hatan havonta összesen 5 forint 30 krajcárt. Sokan csak évi 20 krajcárt vállaltak be, míg Kiss Miklós maga évenként 100 ezüst forintot.³⁸ Az 5. század parancsnokának, Ráth Péter kapitánynak augusztus 25-ei jelentése szerint a zenekarra 151 pengő és 40 krajcár gyűlt össze, de alkalmas időben újra körözteti az ívet.³⁹

A zenészeknek jelentkező nemzetőrökről is maradtak fent listák: az 1. századból Prager és Jánossy,⁴⁰ a 3. századból Löw Károly és Hammerrand Ferenc,⁴¹ a 4. századból Svoboda Flóris és Schilberszky jelentkezett,⁴² míg a 2. századból senki.⁴³ Mint látni fog-

³⁵ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 110.

³⁶ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 113.

³⁷ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 117.

³⁸ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 38.

³⁹ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 316.

⁴⁰ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 260. július 26.

⁴¹ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 258. július 26.

⁴² MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 259. július 28.

⁴³ MNL OL R16 Budai nemzetőrök, 1. t. no. 261. július 24.

juk, közülük a furulyás Jánossy és a klarinétos Svoboda/Soboda valóban felkerül a zenekar listájára. Az 5. század 1848. július 12-i névsorában egyébként feltüntették Doppler karmestert azzal a megjegyzéssel, hogy „véleményem szerint a századhoz nem tartozik,” amely arra utalhat, valószínűleg nem érte el a nemzetőrségi vagyoni cenzust. Ebben a században szolgált Bohos Ferenc dobos, illetve Delmoro Alajos fogadott dobos is. Utóbbi egyébként a városnál volt rendőri szolgáló, tehát valójában nem volt igazi nemzetőr, hanem dobosi szolgálatai miatt alkalmazták fizetség ellenében.⁴⁴

A zenekar szervezésére és a működésére külön bizottmányt állítottak fel, amelynek elnöke, Patachich Károly 1848. augusztus 1-jén sürgette Toldy 1. zászlóaljbeli segédtitkár, hogy küldjék meg neki a vállalt összeget, mert másnap délután 6-kor a városháza termében zeneválasztmányi gyűlést tartanak, ahol a „zene rendelkezéseit, és az egyes zenekar tagok kötelezvényeik elkészítését” fogják tárgyalni. Egyéb, gyakorlatias kérdésekre is választ várt, nevezetesen, hol lesz a pénztár, hol fizetik ki a zenészeket, a karmester vegye fel az összes pénzt vagy Kiss, vagy pedig ő maga fogja fizetni? A sürgős válaszok azért is fontosak, mert harmadikán már a kötelezvényeket is át kívánta adni a zenészeknek, különben a legjobbakat „elcsípi a szomszéd városiak,” vagyis a többi nemzetőr zászlóalj.⁴⁵ A mellékletben szereplő szerződéstervezetek valószínűleg e tanácskozás eredményeképp születtek meg.

Kiss 1848. szeptember 15-én parancsba adta, hogy a századosok a zenekar alapítására megajánlott pénzüsségeket szeptember 20-ig küldjék meg, vagyis a zenekar szervezése ténylegesen előre haladhatott.⁴⁶ November 17-ei rendelete szerint a zenekarra „a tizedesek által szorgozandó s f. h. 20-án beadandó öszveggel” együtt az aláírási íveket is nyújtsák be, azaz még ekkor is tovább folyt a zenekar pénzügyi alapjának megteremtése.⁴⁷ Azonban sajnos nincs további adat arra nézve, hogy a zenekar ebben a formában valóban megalakult és működött volna.

A budai nemzetőrség iratai között található egy irat (Függelék 1.), amely részletesen bemutatja a zászlóaljzenekar szervezésének október közepi állapotát. E szerint az Igazgató Bizottmány elnöke és egyben a zenekar igazgatója Patachich Károly volt, míg minden századból 3–3 választmányi tag érkezett – ismét a 2. század kivételével. A dokumentum felsorolja a zenekari tagok neveit, lakcímét, hangszerét, javadalmazását, illetve egyéb dolgokat. A fizetség módja lehetett éves díj, kikelési (alkalmi) díj, vagy a kettő kombinációja, de volt, aki ingyen is vállalta a feladatot. A zenekart 40 fő alkotta, az éves bérköltség pedig összesen 1103 ft 36 kr lett volna az előzetes számítások szerint. Tizenegy zenésznél megjegyezték, hogy „Pesten Jósefépületbe” található, illetve egy esetben a Károly-kaszárnyában. (Az előbbi nem keverendő össze a Várban található József-kaszárnyával, ahol többek között korábban Táncsics Mihály is raboskodott, hanem valójában ez az Újépület mára már kevésbé ismert neve volt, amelyet még II. József kezdett építtetni.⁴⁸)

⁴⁴ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 268.

⁴⁵ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 337. Patachich Károly (1795–1880): Buda tiszti főorvosa. Zene iránti elkötelezettségét mutatja, hogy a Pest-Budai Hangászegyesületet 6 ezüst forinttal támogatta. *Mátray* 1843. 62. o.

⁴⁶ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 391.

⁴⁷ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 392.

⁴⁸ Erről tanúskodik Szemere Bertalan 1848. szeptember 9-én kelt, a Jósef épület-laktanya parancsnokának írt levele. *Urbán* 1999. II. 1247–1248. o.

Ekkor itt állomásozott többek között a csehországi toborzású 5. tüzérezred a zenekarával együtt. A Károly-kaszárnya a korábbi Invalidus házban (a mai budapesti Városháza épületében) volt. Ők tehát mindannyian katonazenészek voltak.

A bizottmány által írt fennmaradt kötelezvények, illetve mintáik alapján pontosan meghatározhatóak a zenészek feladatai és kötelességei. Az előterjesztés szerint a zenészek a fődobos kivételével németek voltak, akik kérték, hogy a szerződések is németül legyenek megírva. Ráadásul a hivatásos zenészek ragaszkodtak Kiss aláírásával és pecsétjével megerősített irathoz is. A forrás arról is beszámolt, hogy a Pesten lévő 5. tüzérezred zenekara hamarosan széteszlik – akik közül a nemzetőri zenekarba nyolcan álltak be –, némelyek itt maradnak, mások az ezreddel mennek tovább. „Az egész zenekaruk újra alkotása, és rendezése attól függ, kik maradandanak nálunk, mert csak így lehet felosztani újra a zenészepeket, és e szerint a kötelezvényeket kiadni. Mihelyt ez rendbe van a kötelezvényeket kinek-kinek által adom.”

Patachich Walheim János budai polgármesterrel is tárgyalt egy augusztus 3-án beadott kérvény ügyében, amelynek tárgyát csak közvetve ismerjük: valószínűleg a polgári őrségtől visszamaradt fúvós hangszereket, ruhákat és kottákat kérték el. Patachich október 7-én ismét felkereste a budai polgármestert, aki közölte, hogy „illy borult háborús időben nélkülöz a physicali idő az ahhoz járulandó urakat összehívni, és ezért jobb időre halasztandja” az erről való tárgyalást. Így egyelőre ezekre a felszerelésekre nem lehet számítani és a kötelezvényekbe nem lehet belevenni, hogy némelyek hangszert kaphatnak, mások pedig a sajátjukat használják. Patachich mindenesetre közölte, hogy az első negyedéves díjak október végi kifizetése alkalmával a szerződéseket átadja a zenészeknek.⁴⁹

A zenekar karmestere, a lemergi születésű Doppler Ferenc (1821–1883) Josef Dopplernek, a cs. kir. 37. gyalogezred egykori karmesterének fia volt. A lengyel szabadságharc bukása után a család külföldre vándorolt, és testvérével együtt 1838-tól a budai német színtársulat fuvolistái lettek, majd Ferenc 1841-től Nemzeti Színház zenekaránál játszott. Doppler mint zeneszerző is nagy sikereket aratott. Testvére, Károly 1849-ben a komáromi seregnél a II. hadtest zenekarát dirigálta.⁵⁰ Doppler az 1848. augusztus 1-jétől 1849. július végéig tartó szerződése szerint a főváros határain belül évente 12 kikelésnél és 18 főpróbán volt köteles megjelenni évi 200 konvenció forint jövedelmezésért cserébe, amelyet negyedéves bontásban fizetnek ki. Az általános próbákon kívül a díjtalan – valószínűleg mai szóhasználattal: amatőr – zenekari tagokkal szükség esetén hetente 1–2 óra külön próbát kell tartania. A kivonulásokon felül biztosítania kellett a kottákat az évente 8-10 parádéhoz és díszmenethez, a 4 gyászmenethez, templomi alkalmakkor és ünnepélyes őrségváltáskor. Dopplernek a zenekari próbákhoz egy tágas helyről kellett gondoskodnia, valamint egy emberről, aki összehívja a zenészeket. A temetésekről 24 órával korábban fogják értesíteni. A karmesternek magának kellett gondoskodnia a vitorlaváson blúzából, egy könnyű csákóból, fekete nadrágból álló öltözkérő, valamint egy szablyáról. A zenészek díjazását is ő rendezte, akik számára kisebb előlegeket fizethetett ki. Végül a karmestert és rajta keresztül az egész zenekart is biztosították, hogy a majálist

⁴⁹ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 536. Hátoldalon: Érkezett october 9én 848.

⁵⁰ Eckhardt 1982. 134. o.

leszámítva sem a zászlóalj, sem pedig egyes századai nem fognak más bandát alkalmazni a zenés alkalmakkor.⁵¹

Nagy Károly fődobos szerződése szerint pontosan meg kellett jelennie a főváros határain belül a karmesternél meghatározott számú kikeléseknél, főpróbáknál és „minden rendkívüli a budai nemzetőr zenét illető kikeléseknél”. A zászlóaljparancsnoktól vagy segédtszjtétől meg kell tudnia a kikelés, vagyis a kiindulás/vonulás „modorját”, hogy aszerint vezethesse a zenekart. Az „indulóknál vigyáz a triókra és másolatokra, hogy a zene végét botjellel háborgatás nélkül jelenthesse”. Míg a vitorlazubbony ingről, a fekete nadrágról és egy könnyű csákóról magának kellett gondoskodnia, az ezreddobosi botot és a vállsziját a „zenetár” adja. Betegségét vagy utazási szándékát a helyettesítésének biztosítása érdekében időben kellett jelentenie. Nagy fizetés nélkül vállalta a feladatait, cserébe felmentést kapott az őrségből, az éjjeli rendfenntartásból és a gyakorlatozásokból. Végül kötelezték, hogy kilépési szándékát legalább egy hónappal előre jelentse be, vagyis egy-havi felmondási időt írtak elő.⁵²

A fizetést húzó zenekari tagoknak a fődoboshoz hasonló szerződésmentát készítettek német nyelven, ahol konvenciók forintban rögzítették a díjazás mértékét is, amelyet negyedévente kaptak volna kézhez. Minden további alkalommal – mint például temetések, reuniók⁵³ – 1 forintot meg nem haladó díjazás fejében kötelesek voltak megjelenni. Minden további kiálláskor azonnal 20–30 krajcárt fizettek ki számukra. Aki szándékosan elhanyagolja a szolgálatát, annak 2 forintot kellett fizetnie, amely alól orvosi igazolás által mentesülhetett csak, de ekkor helyettesről kellett gondoskodnia. Az ismert díszindulókat kívülről kell tudniuk. A zenészeknek maguknak kellett gondoskodni a hangszerrekről, annak karbantartásáról, valamint a már fentebb is említett ruházatról. A zenészek kötelezettségük teljesítése során mentesültek minden nemzetőri feladat (őrség, járőr) alól, a rendkívüli eseteket kivéve. A szerződés az ő esetükben is egy évre szólt. A zenekarból való kilépést egy hónappal korábban be kellett jelenteni a zenekar igazgatójának.⁵⁴

Bár a zenekar tehát papíron megalakult október közepére-végére, azonban egyetlen „fellépéséről” sincs tudomásunk. Érdemes megjegyezni, hogy a pesti nemzetőrök december 24-ei állomány-kimutatása szerint a 3. és 5. zászlóaljnál egy-egy, míg a 6. zászlóaljnál 32 zenész szolgált. A lovas- és tüzérosztálynál egyébként két-két trombitás, míg a négy zászlóaljnál összesen 39 dobos (sorrendben: 12–6–10–11 fő) szolgált az alakulat tagjaként.⁵⁵

Guyon Richárd szeretett volna zászlóaljának, a 2. Pest megyei önkéntes nemzetőr zászlóaljnak is egy katonazenekart szervezni, amely egyébként valójában már a hadsereg részét képező alakulat volt. Meg is alkudott már egy cigánybandával, amikor azok végre megértették, hogy a harc alatt nekik „buzdítólag” zenélniük kell, így gyorsan el is párologtak.⁵⁶

⁵¹ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 533. Függelék 2. sz. irat.

⁵² MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 534.

⁵³ A reuniók a XIX. század első felében népszerű zenés események voltak, amelyek a farsangi bálókból alakultak ki, itt azonban nem csak tánczenét, hanem más darabokat is játszottak. Érdekességképp említjük meg, hogy a szabadságharcot követően meg is szűntek az ilyen jellegű intézmények. *Isoz* 1933. 269–272. o.

⁵⁴ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 533., 537.

⁵⁵ MNL OL H 92 9598. Pest, 1848. december 24.

⁵⁶ *Splény* 1984. 70. o.

December 29-ei rendeletében alezredesként, és immáron a budai nemzetőrség főparancsnokaként Kiss tovább buzgólkodott a zenekarok szervezése mellett: a 2. zászlóaljnak mellékelte egy „rovatos zenekari ív kellő használat végett”, vagyis őket is szorgalmazhatta egy saját zenekar kiállítására.⁵⁷ Ez alapján talán óvatosan feltételezhető, hogy az 1. zászlóalj zenekara is működött, hiszen ellenkező esetben nem lett volna értelme a többi alakulatot is zenekarszervezésre buzdítani. Ezzel mindenesetre el is némulnak a vonatkozó források.

Dobosok

Külön kell foglalkozunk a dobosokkal is, mivel ők nem egyszerűen zenészek voltak, hanem a katonai utasítások, illetve az alakulatok irányításának legfontosabb közvetítő közegei, így a többi zenésszel szemben a dobosok az állomány részét képezték. A gyalogságnál a dobosok – a lovasságnál pedig a trombitások/kürtösök – jelzéseire hajtották végre a katonák a hadmozdulatokat, a fegyverhasználatot, egyéb tevékenységeket, illetve a napi rutint, ezzel jelezték az őrsereg számára a gyülekezőt, vagy riadóztatták a katonákat, jelen esetben a nemzetőröket. A dobolást a csatazajban is jól lehetett hallani, ritmusuk és dallamuk, azaz a dobjelek könnyen megjegyezhetőek és követhetőek voltak, és egy adott ország hadseregén belül egyetemlegesek és egyértelműek. Az osztrák hadszervezetben a dobosok a gyalogságnál szolgáltak altiszti fokozat nélkül, egyszerű katonaként, viszont magasabb zsolddal.⁵⁸ A nemzetőrségnél is az előírt, illetve elvárt dobos-létszám általában a századonkénti két-két fő volt, de az „állandó országos nemzetőrsereg zászlóalj-parancsnokai számára” kiadott rövid utasítás szerint nagyobb, szétszórtabb földrajzi helyzet esetén 4 dobost ajánlottak. A zászlóaljokhoz egy zászlóalji dobos is tartozik, amelyet a zászlóalj választott.⁵⁹

A Pest városi ideiglenes nemzetőri szabályzat szerint egy 214 fős századnál 2 dobos szolgált. Megszabták, hogy a két század, vagyis egy osztály gyakorlatánál a dobosok 6 lépésnyire a közép mögött állnak. Amikor a 6 századból álló zászlóalj állt fel, akkor a dobosoknak a közép mögött 12 lépéssel kellett állniuk, a zenekarnak pedig a jobb szárnytól 6 lépésnyi közre, 2 sorban. Ha a zászlóaljat a király, a nádor vagy egy miniszter tekinti meg, a szemle alatt a zenekarnak játszania kell.⁶⁰

Forrásaink több esetben megőrkítették a fővárosi nemzetőrségi dobosok kiállítását, illetve rutinját. Rottenbiller Lipót helyettes polgármester és egyben ideiglenes ezredesként a pesti nemzetőrség akkori parancsnoka, az éjjeli zavargások megakadályozása céljából többek között elrendelte 1848. május 15-én, hogy „az alkalmazandó nemzeti őrségnek dobszó általi össze hívására, mind az 5 város részben kész dobosok tartassanak; kik a mennyiben közvetlen a nemzeti őrségtől nem volnának meg szereshetőek, a dobosoknak meg szerzése, és a dobosoknak fizetése városi költségen volna eszközendő.”⁶¹

⁵⁷ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 406.

⁵⁸ *Barcy – Karch* 1985. 23., 31., 36., 38. o.

⁵⁹ Rövid utasítás az állandó országos nemzetőrsereg zászlóalj-parancsnokai számára. Nyomtatvány. MNL OL R 16 1. t. 58.

⁶⁰ *Gál* 1848. 23–36. o.

⁶¹ Közcsend és közbátorság 1998. 55–56. o.

A budapesti nemzetőr parancsnokság július 5-én felszólította a zászlóaljakat, hogy minél előbb válassza meg az előírt tisztségviselőket, többek közt a zászlóalj dobosokat.⁶² A felszólításnak hamarosan eleget is tettek a századok, de a jelentéseikben nem minden esetben tüntettek fel a dobosokat. Az 1. zászlóalj esetében a 3. századnál csak annyit tüntettek fel, hogy négy dobosuk van, az 5. századnál: Bohos Ferenc mint választott és Wánovits János mint fogadott dobos szerepelt.⁶³ Az utóbbi század 1848. július 12-ei névsorában Bohos mellett Delmoro Alajost, a városnál rendőri szolgálként működő fogadott dobost sorolták fel.⁶⁴ Ugyanezen zászlóaljhoz 1848. augusztus 4-én egy kisleány ajánlotta dobosnak azzal, hogy az alakuló önkéntes sereghez is lehetne alkalmazni.⁶⁵ A gyermekek dobosként való szolgálata nem volt ismeretlen gyakorlat a császári seregben sem. 1848. november 24-én pedig a zászlóalj a budai polgármesternek küldte át Klim Mihály folyamodását és díjjegyzékét, amiben mint nemzetőrségi dobos tanítóapidíjat követelt. A parancsnok szerint a felsőbb rendeletek következtében ez a költség a várost terheli, s kéri, minél hamarabb rendezzék a tartozást.⁶⁶

A dobosok gyakorlása panaszra is okot adott, legalábbis a *Marcius Tizenötödike* című lapban a következő sziporka jelent meg július elején: „A József téren lévő házak lakói köszönőtet akarnak szavazni a reggeli 5 órakor ott gyakorlatokat tarló nemzetőrségi századnak, mint, mely hatalmas dobolásával nem engedi, hogy midőn a haza veszélyben van, valaki aludjék. Némelyek ugyan elég gyöngédtelenek azt hinni, hogy az érintett század dobolási gyakorlatait felrőbb eső helyt is tarthatná, vagy legalább korán reggel dob nélkül is jobbra nézhetne, de ezek nem gondolják meg, mily elkerülhetetlenül szükséges az a kutyabőrös dobszó, a boldogult nemesi füleknek.”⁶⁷ Lehet, hogy a szükséges gyakorlat megszerzésén túl részben ez magyarázza Kiss Miklósnak, a budai 1. nemzetőr zászlóalj parancsnokának július 12-ei rendeletét, miszerint attól kezdve július 20-áig a század dobosok délután 4 és 6 óra között a Vérmezőn Roszkoff zászlóalji dobos felügyelete alatt gyakoroljanak.⁶⁸ 1848. július 19-én utasításba adták, hogy a zászlóalj vagy század összegyűjtésére tilos doboltatni, hanem a „fegyverbeni kiállást gyakorlatra, vagy más egyéb célra mindenkor előleges bemondás által intézzék. Ennélfogva a dobolás csak a közriadal végett fog alkalmaztatni, és pedig csupán akkor, midőn ezt a város hatósága – egyetértve a budapesti nemzetőség főparancsnokságával – szükségesnek fogja találni.” Alig egy hét múlva azonban, július 27-én délután 6 órakor a Vérmezőn kellett gyülekeznie a nemzetőröknek, ezért elrendelték a szükséges „gyűlözaj” kivételes doboltatását.⁶⁹

Augusztus 5-én tovább szigorították a dobosok alkalmazását: minden zászlóaljparancsnok mellett állandóan egy dobosnak kellett tartózkodnia, hogy szükség esetén a központi jelre riadót verhessen. Védelmükre azt is parancsba adták, hogy néhány nemzetőr is kísérje őket. Augusztus 29-én újra elrendelték a parancsnok melletti kötelező dobost, kikötve, hogy az őrnagy lakásától engedély nélkül nem távolodhatott el. A szol-

⁶² MNL OL R16 Budai nemzetőség, I. t. no. 253.

⁶³ MNL OL R 16 I t. no. 275. Dátum nélkül, no. 277. 1848. július 11.

⁶⁴ MNL OL R16 Budai nemzetőség, I. t. no. 268.

⁶⁵ MNL OL R 16 I. t. no. 281. 1848. augusztus 3. Közli: Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 105. o.

⁶⁶ Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 91. o.

⁶⁷ *Marcius Tizenötödike*, 43. (1848. július 8.) 3. o.

⁶⁸ MNL OL R16 Budai nemzetőség, I. t. no. 112.

⁶⁹ Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 179–180., 192. o.

gálaton kívüli dobosoknak ráadásul kötelezően meg kellett adni tartózkodási helyüket, ha elhagyták saját otthonukat, hogy szükség esetén minél előbb szolgálatba állhassanak.⁷⁰ Kiss augusztus 18-án azután érdeklődött századosaitól, hogy századaikkal mennyiben egyeztek meg a „fizetendő és folytonosan oldaluk mellett lévő dobosok iránt?”⁷¹ Az 5. század parancsnoka, Ráth Péter kapitány augusztus 25-én jelentette, hogy ekkor már csak egyetlen fizetett dobosuk van, a városi rendőr, Wánovits, aki jelenleg havonként 5 forintot kap, de 14 forintért teljes állásban vállalná, amelyhez azonban a század nem járult hozzá.⁷²

A délvidéki kis háború kirobbanása miatt egyre nagyobb szükség mutatkozott a nemzetőr alakulatok támogatására is. Míg az ország többi részéről lerendelték a harctérre a nemzetőröket, a fővárosi nemzetőrök kimozdítása kezdetben csupán önkéntes alapon történt. Pesten július 13-án jelent meg Földváry Lajos nemzetőr őrnagy felhívása a toborzásra, július 16-án pedig Kovách György nemzetőr ezredes, a pest-budai nemzetőrök főparancsnoka biztatta önkéntes táborigazgatóra a nemzetőreit.⁷³ Július 25-én a 4. nemzetőrzászlóaljnál fennmaradt parancs szerint Kovách kérte, hogy a rendes díj mellett önkéntesen táborba vonulni jelentkező dobosok jelentsék magukat feletteseiknél, illetve Földváry őrnagynál, az önkéntesek parancsnokánál.⁷⁴

A 6. nemzetőr zászlóalj dobosai 1848. szeptember 27-én azzal a kéréssel fordultak parancsnokaikhoz, hogy a megterhelő szolgálat fejében részükre járandóságot utalványozzanak. „Hétfőn a hét első napján a századnál kell jelenlennünk [sic!] a gyakorlaton és ha mindjárt az egész századból 10. egyén is jelenik meg, a dobosnak okvetetlen jelenlenni kell. – kedden a fődobosnál oktatás tartatván ugyan megjelenni tartozunk szerdán ismét a század gyakorlatott [sic!] tartván oda megjelenni parancsoltatunk csütörtökön az egész zászlóaljal [sic!] pénteken szinte és szombaton mind kedden a fő dobossal vagyunk melly a fődobosali tanulás annál is inkább elkerülhetetlen, mint hogy a helyes dobolásra nem csak fáradhatatlan igyekezet de többszöri gyakorlat is igényeltetik Ezek előadása után hozzájárulván még az is hogy az elsorolt szolgálatokon kívül meg strázsára menni is köteleztetünk... kérelmünk oda járul méltóztassék nekünk az annyira aránytalan szolg[á]latunk némi pótlásául, – mint frank és német honokban – hol csak egy közdobos polgár havankint 10 vagy 12 tallérnyi fizetést híz havi járandóságot utalványoztatni...”⁷⁵ A dobosok nevei: Alois Bartuscheck tambour, Matzl Antal fődobos, Joseph Stark, Mészáros Sándor, Schöhlz Leopold, Tremel Mátyás, Szervatczius Joseph, Johann Thill, Johann Georg Eder és Josef Ohl.⁷⁵

Hosszú idő után hallunk csak ismét a dobosokról. A városi közgyűlés október 22-i határozata szerint azok a dobosok, akik egyben futárok is, havi 12 pft fizetést is kaphatnak, mivel szolgálatuk már terheesebb és akadályozza a rendes foglalkozásuk végzését. Ennek következményeképpen október 27-én a Pest város bizottmányi elnöke tudatta

⁷⁰ Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 200., 224. o.

⁷¹ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 120.

⁷² MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 316.

⁷³ *Urbán* 1973. 178. o.

⁷⁴ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 144. Közli: Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 187. o.

⁷⁵ Közszolgálat és közbátorság 1998. 111–112. o. Pest, 1848. szeptember 27.

a pesti 5. nemzetőrzászlóalj parancsnokával, hogy még aznap minden századhoz fogadjanak fel egy olyan dobost, aki futári szolgálatot is végez.⁷⁶

Végül, egyetlen esetben találtunk utalást a dobosok gyászszertartáson való részvételére, amely a katonai tiszteletadás tradicionális eleme volt. A Pest városi ideiglenes nemzetőri szabályzat szerint a temetés végén – a katonai hagyományoknak megfelelően – a lehangolt dobokon szünetet doboltak, és a gyászolók zene mellett hagyják el a temetőt.⁷⁷ Amikor Meháts János honvéd százados betegségben elhunyt, a budai 1. nemzetőr zászlóalj 1. és 2. százada adta meg a végtisztességet. Az utasítás szerint a dobosoknak fekete posztóval kellett behúzniuk a dobot.⁷⁸

*

A pest-budai nemzetőrség zenei élete 1848-ban különösen jól dokumentált, köszönhetően a fővárosra, illetve az itteni eseményekre irányuló országos figyelemnek. Forrásaink alapján országszerte a forradalom és szabadságharc idején számos kiváló nemzetőrségi zenekar jött létre, amelyek településeiken végigszolgálták ezt az időszakot, némelyek a honvédzászlóaljakkal mellett katonai bandává alakultak.

A főváros 1849. januári osztrák megszállása új zenéket hozott a fővárosi közterekre. A Jellačić pesti szállása előtt lévő őrséget minden nap „török muzsikával”, azaz teljes katonazenekari parádéval váltották fel.⁷⁹ Ugyanakkor a *Pesti Hírlap* egyik cikkírója 1849 januárjában azon kesergett, hogy a főváros császári kézre kerülését követően eltűntek a városból a cigányzenészek, sem mulatni, sem tisztességesen temetni nem lehet.⁸⁰ Csak sejthetjük, hogy a hiányolt cigányzenészek a honvédek számára zenéltek ezekben a kritikus napokban....

FÜGGELÉK

1. irat

A Pest megyei első zászlóalj zene-kar állapota

I. Az Igazgató Bizottmány

Elnök:

Patachich Károly

Választmányi tagok:

Az első századból: Madarasy Móricz, Német Ferenc, Stern Móricz urak

A második századból: Bogár Ferenc, Lessinger Antal urak

A harmadik századból: Felej Ede, Horal József, Novák József urak

A negyedik századból: Frohman Elek, Kiáczy Ignác, Pejákovics Cosma urak

A ötödik századból: Kajdácsy Ferenc, Keviczky József, Roscher Daniel urak

A hatodik századból: Koisur Szilárd, Omasta János, Zmekal Pál urak

Tollvivő: Madarasy Móricz úr

⁷⁶ Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 287. o. Erről *Kossuth Hírlapja* csak az 1848. december 15-ei számában adott hírt.

⁷⁷ *Gál* 1848. 52. o.

⁷⁸ MNL OL R16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 387. 1848. szeptember 25., *Bona* 2009. 90. o. Itt Mejjács János néven szerepel.

⁷⁹ *Mátray* 1989. 100. o.

⁸⁰ *Pesti Hírlap*, 265. sz. (1849. január 17.) 37. o.

II. A zenekar

1.	Igazgató: Patachich Károly						
<i>Szám</i>	<i>név</i>	<i>eszköz</i>	<i>Lakás</i>	<i>évi díj</i>	<i>kikelési díj</i>	<i>össze- sen</i>	<i>észrevétel</i>
				<i>pengő pénzben</i>			
Karmester							
2.	Doppler Ferenc	-	Tabán, az Egyenlőség piacán	200 ft	-	200 ft	
zászlóalj fődobosa							
3.	Nagy Károly		Budán, Vízi város, Kígyó utca 162. sz.	díjtalan			
Piccolo ⁸¹							
4.	Churfürst Frigyes	Piccolo	Pesten Teresia város Fűzfa utca 141 sz.	30 ft	-	30 ft	
Flóta ⁸²							
5.	Jánosy Lajos	Flóta	A Várban, az Igazság terén	díjtalan			
Oboë ⁸³							
6.	Sbross József	Oboë	Budai Cristina Város 393 sz.	-	1	12	szerződése szerint nincs évi díja, hanem minden kikelésnél jut neki 1 forint
Clarinet ⁸⁴							
7.	Kohler Ferenc	es clarinett	Pesten József épületbe	24 ft	30 kr.	30 ft	
8.	Kocsi János	es clarinett	Pesten Rókus piacon 1410 sz.	28 ft		28 ft	
9.	Sebest Ignác	es clarinett	Pesten Fűzfa utca 186 sz.	20 ft	30 kr.	26 ft	

⁸¹ Pikoló, kislefuvola.⁸² Furulya.⁸³ Oboa.⁸⁴ Klarinét.

A nemzetőrségi zenekarok és zenészek Pest-Budán 1848-ban

<i>Szám</i>	<i>név</i>	<i>eszköz</i>	<i>Lakás</i>	<i>évi díj</i>	<i>kikelési díj</i>	<i>össze- sen</i>	<i>észrevétel</i>
				<i>pengő pénzben</i>			
10.	Stoll János	es clarinett	Pesten Akaczi utca 20 sz.	20 ft	30 kr.	26 ft	
11.	Svoboda Flórián	es clarinett	Taban 713 sz.	26 ft		26 ft	
12.	Weiss Vilmos	es clarinett	Pesten Akaczi utca 20 sz.	20 ft	30 kr	26 ft	
13.	Kischka György	as clarinett	Pesten József épület	24 ft	40 kr	32 ft	
14.	Reisinger Péter	clarinett	Budán a színházban található	díjtalan			
Corni ⁸⁵							
15.	Felix János	Corno I ^{mo}	Pesten Mező utca 220 sz.	24 ft	30 kr	30 ft	
16.	Schiroky Károly	Corno II ^{do}	Pesten 5 pacsirta utca 1749 sz.	26 ft	-	26 ft	
17.	Geyer Gottfried	Corno III ^o	Budai Cristina város Fő utca 393 sz.	24 ft	-	24 ft	
18.	Breiter Tivadar	Corno ni As	Pesten József épület	24 ft	30 kr	30 ft	
Flügelhorn ⁸⁶							
19.	Kohl Lajos	Flügelhorn I ^{mo}	Pesten József épület	24 ft	1 ft	36 ft	
20.	Brenner Lőrincz	Flügelhorn I ^{mo} második primista	Budán Vízi városba Mária piac 655 sz.	24 ft	-	24 ft	
21.	Rohacek Márton	Flügelhorn II ^{do}	Pesten ?	20 ft	30 kr	26 ft	
22.	Lasska Ferenc	Bass Flügelhorn	Pesten József épület	24 ft	1 ft	36 ft	
Ophicleide (serpent) ⁸⁷							
23.	Krammer Simony	serpent	Pesten Hold utca 89 sz.	24 ft	30 kr	30 ft	

⁸⁵ Kürt.

⁸⁶ Szárnykürt.

⁸⁷ A szerpent tölcserfűvókás tenor-basszushangszer, amelyet előszeretettel alkalmaztak katonazenekarokban. Lényegében ebből fejlesztették tovább az ophicleidet, az 1817-ben megalkotott rézfűvós basszushangszert. *Koppányi* 2012. 54–58., 68–70. o.

<i>Szám</i>	<i>név</i>	<i>eszköz</i>	<i>Lakás</i>	<i>évi díj</i>	<i>kikelési díj</i>	<i>össze- sen</i>	<i>észrevétel</i>
				<i>pengő pénzben</i>			
Trombi⁸⁸							
24.	Swoboda József	Trombe solo	Pesten József épület	24 ft	30 kr	30 ft	
25.	Flegel János	Trombe	Budán Vízi város Ponty utca 140 sz.	24 ft	-	24 ft	
26.	Liskay N.	-	Budán	24 ft	-	24 ft	
27.	Sewald József	Trombe	Budán Vízi város Új utca 760 sz.	24 ft	-	24 ft	
28.	Vocaty Mihály	Trombe	Budán Vízi város Kis medve utca 282 sz.	24 ft	-	24 ft	
29.	Wildner Ferenc	Trombe	Budán Vízi város Új utca 781 sz.	24 ft	-	24 ft	
30.	Petter Pál	B. Trombe	Pesten József épület	20 ft	30 kr	26 ft	
Tromboni⁸⁹							
31.	Móhr Vince	I ^o	Pesten József épület	24 ft	30kr	30 ft	
32.	Skraubka János	II. ^o	ugyanott	20 ft	30 kr	26 ft	
33.	Heisler József	III ^o	ugyanott	24 ft	30kr	30 ft	
Bombardeton⁹⁰							
34.	Heger József	Bom- bardeton	Pesten József épület	24 ft	40 kr	32 ft	
35.	Dbalowsky Zaccharias	detto	Pesten Károly kaszárnya		† f 36- kr. 1/40	† f 12- kr. 20	nincs évi díja, csak minden kikelésnél 1 forint 36 kr.

⁸⁸ Trombita.⁸⁹ Harsona.⁹⁰ A bombardon mély hangú rézfúvós hangszer, de ebben az időben valószínűleg már a tubát jelentette. Szabó 2010. 5–6. o.

Szám	név	eszköz	Lakás	évi díj	kikelési díj	összesen	észrevétel
				<i>pengő pénzben</i>			
Dobosok és cinellisták⁹¹							
36.	Jeschkó Ferenc	nagy dob	Pesten Kerepesi úton 1516 sz.	24 ft	40 kr	32 ft	
37.	Kiner József	kis dob	Pesten Teresia város Gábler utca 32 sz.	20 ft	-	20 ft	
38.	Stoll gyermek	kis dob	Pesten Akaczi utca Teresia Város 20 sz.	-	30 kr	6 ft	nincs évi díja
39.	Schön Eduard	első cinellista	Pesten Molnár utca 103 sz.	20 ft	-	20	
40.	Münster Ferdinánd	második cinellista	Budán a Bécsi kapu alatt		1 ft 12 kr	14 ft 24 kr	nincs évi díja
				Összesen 1103 ft 36 kr.			

Budán 1848. évi October 16kán.

Patachich Károly

Pest Megyei első zászlóalj zenekar igazgatója⁹²

2. irat

Pestmegyei Iső zászlóalj díjas zenetag kötelezvény-mintája

Von der Ofner National-Garde I^{te} Bataillon^{und} von der Musik Commision ermächtigt wird hiermit Herr N. N. zur Ofner National Garde Musik, und zwar in der Eigenschaft als (Clarinetist, bombardetonist, etc etc.) unter folgenden Bedingnissen engagiert.

1. Verpflichtet sich Herrn N. N. zu zwölf Ausrückungen im Gebiete der Stadt Ofen und Pest, dann zu achtzehn Generalproben für das Ihm jährlich zugesicherten Honorar von..... (24–30–36) Gulden Convenzions Münze welches in vierteljährigen Raten nachträglich ausgefolgt wird pünktlich zu erscheinen.

2. Zu allen noch hinzukommenden Diensten als Reunionen, Leichenbegängnissen etc etc ist Herr N. N. verpflichtet gegen ein Extrahonorar, welches jedoch ein unter einem Gulden Convenzions Münze angesetzt wird, zu erscheinen.

3. Das Sich Zurückziehen vom Dienste ist durchaus nicht gestattet; und verfällt derjenige, welcher absichtlich, oder das was immer für Ursachen einen Dienst vernachlässigt in die Strafe von zwei Gulden Conv. Münz. In legal erwiesenen Krankheitsfällen ausgenommen ist der Betreffende des Dienstes enthoben – hat aber in diesem Falle einen Ihn ersetzenden Substituten zu besorgen.

⁹¹ Cintányér.

⁹² MNL OL R16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 338.

4. Es wird zur Schuldigkeit gemacht die gangbaren Defilirmärsche auswendig zu kennen.

5. Herr N. N. hat sich sein Instrument selbst zu besorgen, und es im guten Stande zu erhalten, so auch seine eigene Campagne Kleidung bestehend aus einer Segeltuch-blouse, Commot Csákó, und schwarzen Beinkleide.

6. Herr N. N. erhält für jede der obigen contrahinten Ausrückungen, und zwar sogleich nach jeden einzelnen ein interims Honorar von (20-30) Kreuzer Convenzions Münze auf Abrechnung der Gage.

7. Die Dauer dieses Contractes ist auf ein Jahr festgesetzt und zwar von 1te August 1848 bis Ende Juli 1849.

Ofen am October 1848

N.N. Major des I. Bataillons
Bataillons Siegel

N.N.
Musik director⁹³

3. irat

Pestmegyei Iső zászlóalj fődobos kötelezvény-mintája

Kötelezvény

A Pestmegyei Iső zászlóalj Őrnagytól, valamint a zene választmánytól megbízattva Nagy Károly Urral a nevezett zászlóalj fődobosának felveszem ezen feltételek alatt:

1ször. Pontosan megjelen tizenkét kikeléseknél, 18 főpróbáknál és minden rendkívüli a budai nemzetőr zenét illető kikeléseknél, de csak Buda Pest határaitban.

2szor. Megszerezzem magának egy vitorla zubonyt, úgynevezett könnyű csákót, és fekete nadrágot. Az ezred dobos botot és vállszíjját a zenetár adandja.

3szor. Az indulóknál vigyáz a triokra, és másolatokra, hogy a zene végét botjellel háborgatás nélkül jelenthesse,

4szer. Kötelessége a választmányi gyűlés alkalommal az illető századosoknak a választmányi tagok bejelentését eszközölni.

5sző. Kötelessége az Őrnagy vagy Segéd tisztnél az egész kikelés modorját megtudni, hogy a szerint vezethesse a zenekart.

6szor. Beteg állapotját, vagy innen elutazását mennél előbb jelencse be a zene igazgatónak, hogy lehető kikeléseknél helyettesről gondoskodhassék.

7szer. Minden a nemzeti őrsereget illető órallástól, éjjeli csendőrségtől, és gyakorlattól ment.

8. A hivatalboli kilépését legalább 1 hollappal előbb jelencse meg a zene igazgatónak.

Budán 1848. évi oktober napján

N.N.
Őrnagy

n.n.
zene igazgató⁹⁴

⁹³ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 533. Itt mondok köszönetet Solymosi Józsefnek a német nyelvű iratok átírásában nyújtott segítségéért.

⁹⁴ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 534.

3. irat

Pestmegyei Iső zászlóalj díjas zenetag kötelezvény-mintája

Von der Ofner National-Garde I^{te} Bataillon, und von der Musik Comission ermächtigt wird hiermit Herr N. N. zum unentgeltlichen Mitglied der Ofner National Garde Musik und zwar in der Eigenschaft als Clarinettist etc. unter folgenden Bedingnissen engagiert:

1^{ens} Verpflichtet sich N.N. zu zwölf Ausrückungen im Gebiete der Stadt Ofen, und Pest, dann zu achtzehn Generalproben, – zu den wöchentlich abzuhaltenden extraproben, endlich zu allen die National-Garde betreffende Musik Diensten als Reunionen, Leichenbegängnisse etc pünktlich zu erscheinen.

2. Das Sich zurückziehen vom Dienste ist durchaus nicht gestattet, und verfällt derjenige, welcher absichtlich, oder aus was immer für Ursachen einen Dienst vernachlässigt in die Strafe von zwei Gulden Conv. Münz. In legal erwiesenen Krankheitsfällen ausgenommen ist der Betreffende des Dienstes enthoben.

3. Es wird zur Schuldigkeit gemacht die gangbaren Defilirmärsche auswendig zu kennen.

4. Herr N. N. hat sich sein Instrument selbst zu besorgen, und es im guten Zustande zu erhalten. – So auch seine Campagnekleidung bestehend aus einer Segeltuch-blouse, Comot Csákó, und schwarzen Beinkleide.

5. Bei pünktlicher Erfüllung der Schuldigkeit ist Herrn N. N. von allen Patrouillen, Wachen, und sonstigen die National-Garde betreffende exercitien (außerordentlichen Fällen ausgenommen) entheben.

6. Das Austreten aus der Garde Musik wird dem Musik Director wenigstens 1 Monat früher angesagt.

Gegeben Ofen den October 1848

N. N.
Major

N. N.
Musik Director⁹⁵

Pestmegyei Iső zászlóalj karmester kötelezvénye-mintája

Contract

Von der Ofner National-Garde I^{te} Bataillon ernannter Musik Comission wird hiermit Herrn Franz Doppler zum Capellmeister der Ofner National Garde Musik unter folgenden Bedingnissen engagiert:

1. Verpflichtet Sich Hr. F. Doppler zu zwölf Ausrückungen im Gebiete der Stadt Ofen, und Pest, dann zu achtzehn Generalproben für das Ihm jährlich zugesicherten Honorar von Zwei-Hundert Gulden in Conv. Münz, welches in vierteljährigen Raten nachträglich ausgefolgt wird - pünktlich zu erscheinen.

2. Außer diesen Generalproben mit den nicht honorierten Mitgliedern wenn es nöthig ist wochentlich 1-2 Stunden extraproben zu halten.

⁹⁵ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 537.

3. Zu allen Ausrückungen die nöthigen Musikalien als jährlich 8-10 parade und defilir Märsche, 4 Trauermärsche, so wie auch Kirchen, Wachparade – Serenaden, Nationallieder etc. zu besorgen, und copiren zu lassen – wird als Bedingniß festgesetzt.

4. Herr F. Doppler verpflichtet Sich Sorge zu tragen für ein geräumiges Locale zur Abhaltung der Proben, und für einen Menschen, der die Einberufung der Mitglieder besorgt. Dem Herrn Capellmeister aber wird zugesichert dass eine jede Ausrückung Leichenbegängnissen 24 Stunden früher angesagt wird.

5. Herr Capellmeister besorgen Ihre eigene Campagne Kleidung bestehend aus einer Segeltuch-blouse, Commot Csákó, schwarzen Beinkleide und Säbel.

6. Die Entrichtung der Extrahonorare an die Musik Mitglieder so wie die kleinere Beiträge auf Abschlag den vierteljährigen Gage bei jedesmaligen Ausrücken hat der Hr. Capellmeister an die Mitglieder zu entrichten. Diese kleinere Beiträge streckt der Musik Director vor.

7. Es wird dem Herrn Capellmeister und durch ihn den sämtlichen Ofner National Garde Musik Mitgliedern hiermit garantiert, dass bei allen Ausrückungen des betreffenden Bataillon oder auch einzelner Compagnien, so wie auch bei Serenaden, Fackelzügen, Leichenbegängnissen, kurz wo immer die Ofner National Garde I^e Bataillon fungiert (Majales abgerechnet) nur die eigene Musik Banda verwendet werden wird.

8. Die Dauer des Contractes ist ein Jahr angefangen von Ite August 1848 bis Ende Juli 1849.

Ofen den October 1848

N. N.
Major
Siegel

N. N.
Musik Director⁹⁶

BIBLIOGRÁFIA

- Ács 2015. *Ács Tibor: Hadtörténelmünk utolsó két évszázadából.* Budapest, 2015.
- Barcy – Karch 1985. *Barcy Zoltán – Karch Pál: Hangászok – hangszerek – hangjegyek. Trombita- és dobjelek az osztrák–magyar hadseregben és haditengerészetnél (1629–1918).* Budapest, 1985.
- Bárdos 1987. *Bárdos Kornél: Eger zenéje 1687–1887.* Budapest, 1987.
- Bárdos 1993. *Bárdos Kornél: Székesfehérvár zenéje 1688–1892.* Budapest, 1993.
- Bona 2009. *Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. II. k.* Budapest, 2009.
- Eckhardt 1982. *Eckhardt Mária: Liszt és a Doppler-testvérek szerepe a Filharmóniai Társaság alapításában.* Budapest, 1982.

⁹⁶ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, I. t. no. 535.

- Egressy* 1893. *Egressy Ákos*: Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharc idejéből. Budapest, 1893.
- „Fényesebb a láncnál a kard...”
Források Budapest múltjából
Gál 1848. „Fényesebb a láncnál a kard...” Emlékkiállítás az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára. Szerk. Cs. *Kottra Györgyi*. Budapest, 1999.
- Források Budapest múltjából
Gál 1848. Források Budapest múltjából. I. Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez 1686–1873. Szerk. *Bácskai Vera*. (Budapest Főváros Levéltára forráskiadványai 1.) Budapest, 1971.
- Gelich* 1883. *Gelich Rikárd*: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. I. k. Budapest, 1883–1889.
- G. Tóth* 2000. *G. Tóth Ilona*: Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc szegedi dokumentuma a Csongrád Megyei Levéltárban. (Tanulmányok Csongrád megye történetéből 28.) Szeged, 2000.
- Győr 1847–1850-ben 1973. Győr 1847–1850-ben, ahogyan egy lokálpatrióta látta. Szemelvények Ecker János kéziratos naplójából. Győr, 1973.
- Horváth* 2016. *Horváth Adrián*: A Pápai Magyar Fegyveres Polgárság Zenekara (1795–1848), avagy a magyar honvédsereg első katonazenekara. <http://pmtt.hu/2016/05/08/horvath-adrian-a-papai-magyar-fegyveres-polgarsag-zenekara-1795-1848-avagy-a-magyar-honvedsereg-első-katonazenekara/> (A letöltés időpontja: 2017. július 16.)
- Isoz* 1933. *Isoz Kálmán*: A művészi zenét népszerűsítő reüniók 1848-ig. *A Zene*, 14. (1933) 15. sz. 269–272. o.
- Kállay* 1988. *Kállay István*: Fehérvár regimentuma 1688–1849 a város mindennapjai. Székesfehérvár, 1988.
- Karch* 1983. *Karch Pál*: Pest–Buda katonazenéje 1848-ban. Katonazenekarok és karmesterek. Budapest, 1983.
- Koppányi* 2012. *Koppányi Zsolt*: A zenekari fúvóshangzás fejlődése a rézfúvós baszszushangszerek tükrében: a serpent, az ophikleid és a cimbasso virágkora, a tuba térhódítása. DLA-értekezés. Pécs, 2012. <http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/14623> (A letöltés időpontja: 2018. január 17.)
- Közcsend és közbátorság 1998. Közcsend és közbátorság Budán, Pesten és Óbudán 1848–49-ben. Válogatta *Czaga Viktória* és *Jancsó Éva*. Budapest, 1998.
- Marosi* 1994. *Marosi László*: Két évszázad katonazenéje Magyarországon. A magyarországi katonazene története, katonakarmesterek 1741–1945. Budapest, 1994.
- Mátray* 1843. A’ Pest-Budai Hangászegyesület igazgatása alatti nyilvános énekiskola évkönyve. III-dik év 1842/3-ra. Szerk. *Mátray Gábor*. Pesten, 1843.

- Mátray* 1989. *Mátray Gábor*: Töredék jegyzemények Magyarország történetéből 1848/49-ben. Összeállította, a szöveg gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta *Fülep Katalin*. Budapest, 1989.
- Molnár* 1992. *Molnár András*: Polgárőrségek Magyarországon a napóleoni háborúk idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105. (1992) 3. sz. 94–119. o.
- Pest-budai nemzetőrök 2001. Pest-budai nemzetőrök 1848–1849. Dokumentumok a fővárosi nemzetőrség történetéhez Válogatta és szerk. *Czaga Viktória* és *Jancsó Éva*. Budapest történetének forrásai. Budapest, 2001.
- Sárosi* 2004. *Sárosi Bálint*: A cigányzenekar múltja az egykorú sajtó tükrében. Budapest, 2004.
- Simon V.* 1991. *Simon V. Péter*: A polgárőrség intézménye 1848 tavaszán. (Folia Historica 15.) Budapest, 1991. 11–24. o.
- Splény* 1984. *Splény Béla* emlékiratai. S. a. r. *Fábri Anna*. Budapest, 1984.
- Szabó* 2010. *Szabó László*: A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai. DLA doktori értekezés, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. Budapest, 2010. https://apps.lfze.hu/netfolder/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/szabo_laszlo/disszertacio.pdf (A letöltés időpontja: 2018. január 17.)
- Szász* 1877. *Szász Károly*: Emlékbeszéd Jakab István I. t. fölött. Budapest, 1877.
- Szokoly* 1861. *Szokoly Viktor*: Honvédelet. humoreszkek, életképek s beszélgetések 1848–49-ből. Pest, 1861.
- Tari* 1998. *Tari Lujza*: A szabadságharc emlékezete a nép dalaiban. Budapest, 1998.
- Urbán* 1963. *Urbán Aladár*: Honvédtoborzás Pest-Budán 1848-ban. (Tanulmányok Budapest Múltjából 15.) Budapest, 1963. 403–444. o.
- Urbán* 1973. *Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.
- Urbán* 1999. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. I–II. k. Válogatta, a jegyzeteket készítette, az előszót írta *Urbán Aladár*. Budapest, 1999.
- Weil* 1845. *Weil Fülöp*: A megújított Pesti Magyar Polgári Gyalog-Őrhad 1844. évi nyárutó 15. Rákos mezején ünnepelt zászló-szentelésének emlékkönyve. Pest, 1845.
- Zoltán* 1963. *Zoltán József*: A barokk Pest-Buda élete. Budapest, 1963.

György Csorba

THE ORCHESTRAS AND MUSICIANS OF THE HUNGARIAN NATIONAL GUARD
IN PEST-BUDA, 1848

(Abstract)

The first part of the research article introduces on which occasions the civil guard, then the newly formed National Guard units in Pest-Buda used their orchestras after the Hungarian Revolution of 15th March 1848 in order to perform their duties. Their role was these times limited to representation, and based on the sources it cannot be decided whether they maintained permanent, or only occasional orchestras. The second part of the article introduces the process of organization of the permanent orchestra of the National Guard Battalion I of Buda (Pest county), highlighting that the orchestra finally probably did not really operate due to the military events. The supplement contains the list of names of the members of the orchestra and the contract plans to be signed with the musicians. In the final part of the article we introduce the process of military information transfer, the organization of a basic element of military music, i. e., the drummers and their training within the frameworks of the National Guard of the capital of Hungary, Pest-Buda.

György Csorba

DIE ORCHESTER UND MUSIKER DER NATIONALGARDE IN PEST-BUDA (OFEN)
IM JAHR 1848

(Resümee)

Der erste Teil der Studie stellt vor, bei welchen Anlässen nach der Revolution vom 15. März 1848 in Pest die Zivilgarde von Pest-Buda (Ofen) – später die neu gebildeten Nationalgarde-Einheiten – bei ihren Aufgaben Orchester verwendeten. Ihre Rolle war zu dieser Zeit im Grunde auf Repräsentation beschränkt, und aufgrund der Quellen ist es unmöglich genau festzustellen, ob von ständigen oder lediglich Gelegenheitsorchestern gesprochen werden kann. Der zweite Teil der Studie beschreibt den Prozess der Organisierung des ständigen Orchesters des Nationalgarde-Bataillons Nr. 1 von Buda (Komitat Pest), dessen eigentlicher Einsatz schließlich – vermutlich aufgrund der Kriegereignisse – nicht erfolgte. Der Anhang enthält die Liste der Orchestermitglieder und die Vertragsentwürfe, die mit den Musikern abgeschlossen werden sollten. Im letzten Teil werden der militärische Informationsaustausch, zugleich die Organisierung und Ausbildung der grundlegenden Einheit der Militärmusik, nämlich der Schlagzeuger, im Rahmen der Nationalgarde der Hauptstadt Budapest vorgestellt.

György Csorba

LES ORCHESTRES ET LES MUSICIENS DE LA GARDE NATIONALE À PEST-BUDA
EN 1848

(Résumé)

La première partie de l'étude présente à quelles occasions la garde civile et puis les unités de la garde nationale de Pest-Buda nouvellement créées ont eu recours à des orchestres après la révolution de Pest du 15 mars 1848. Leur rôle s'est essentiellement limité à la représentation, mais les sources ne permettent pas de dire s'il s'agit d'orchestres permanents ou occasionnels. La deuxième partie de l'étude présente l'organisation de l'orchestre permanent du 1er bataillon de Buda (département de Pest) de la garde nationale. Néanmoins, cet orchestre n'a jamais pu exercer son activité, probablement en raison des événements de guerre. L'appendice comprend la liste des musiciens de l'orchestre et le projet de leur contrat. Enfin, l'étude présente la transmission d'informations militaires et, en relation avec celle-ci, le recrutement et la formation des tambours, éléments de base de la musique militaire, dans le cadre de la garde nationale de la capitale.

Дьёрдь Чорба

МУЗЫКАЛЬНЫЕ ОРКЕСТРЫ И МУЗЫКАНТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ
В ПЕШТ-БУДЕ В 1848-ОМ ГОДУ

(Резюме)

Первая часть этого исследования представляет, показывает, как вследствие революции Пешта 15-ого марта 1848-ого года гражданская национальная гвардия Пешт-Буды, а затем вновь сформированные национальные подразделения по каким случаям использовали оркестры добровольных народных дружин в ходе выполнении своих задач. В то время их роль, по существу, ограничивалась на репрезентацию и, на основе источников, невозможно точно определить, можем ли мы говорить о постоянных или об организованных по случаям оркестрах. Вторая часть исследования представляет процесс организации постоянного оркестра 1-ого Национального батальона Буды (округ Пешт) в Буде, но действительное функционирование которого не произошло, вероятно из-за военных боевых событий. Приложение содержит именной список членов оркестра и планы контрактов, которые должны были быть заключены с музыкантами. В последней части мы представляем передачу военной информации, и заодно организацию основного элемента военного оркестра барабанщиков и их обучение в рамках национальной гвардии столицы.